

УДК 336.7

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V39(2023)-15

Лункіна Т. І., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0001-7252-3239

e-mail: lunkina_tanya@i.ua

Кугляр А. А., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0003-4724-3950

e-mail: kuglyar05@gmail.com

Кредитування аграрного сектору економіки України

Анотація. У статті проаналізовано ситуацію на ринку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. Зазначено, що кредитування аграрного сектору є надзвичайно важливим елементом для економіки країни. Виявлено основні фактори диференціації надання кредитів в розрізі регіонів. Проаналізовано розподіл банківських кредитів за індустріями. Розглянуто суми кредитів нефінансовим організаціям, за видами економічної діяльності й строками погашення. Визначено лідируючі банки у сфері кредитування аграрного бізнесу. Наведено актуальні проблеми недостатності фінансових ресурсів для розвитку підприємств агропромислового комплексу. Запропоновано можливі шляхи доступу ММСП до кредитних ресурсів в усіх регіонах.

Ключові слова: кредит; підприємство; агропромисловий комплекс; аграрний сектор.

Lunkina Tetiana, Doctor of Economics, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Kuhlyar Anna, applicant higher education, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Lending to the Agricultural Sector of the Economy of Ukraine

Abstract. Introduction. The situation of the market of bank crediting of agricultural enterprises is analyzed. It is noted that lending to the agricultural sector is an exceptionally rich element for the country's economy. Agriculture plays an important role in the development of the economy of Ukraine. It is not only provides food for the population, builds food security and food independence of the country, but also has a high export potential, which allows Ukraine to effectively integrate into global economic structures, increasing its own competitiveness. However, the current state of agricultural development does not correspond to its potential.

Purpose. Defining trends and conditions for the development of bank lending to agriculture in Ukraine by region. Determining the place of agricultural enterprises in the credit structure.

Results. Identified the main factors differentiating the provision of loans by region. Analyzed the distribution of bank loans by industry. Considered amounts of loans to non-financial organizations, by types of economic activity and repayment terms. Identified leading banks in the field of agrarian business lending. Identified urgent problems of insufficient financial resources for the development of enterprises of the agro-industrial complex. Determined the regions that have attracted the largest part of loan funds.

Conclusions. Highlighted that lending to agricultural enterprises is carried out mainly under short-term contracts, that is, the funds raised are directed to cover seasonal costs, support current economic activities, for example, the purchase of fuel and lubricants, fertilizers, seeds, plant protection products, veterinary drugs, etc. others Long-term lending, aimed at ensuring development, modernization of the material and technical base, technological renewal, remains at a very low level. Specified six ways of opportunities for MSMEs to access credit resources in all regions.

Keywords: loan; enterprise; agro-industrial complex; agricultural sector.

JEL Classification: G21; E51; Q18.

Постановка проблеми. Сільське господарство відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Воно не тільки забезпечує продовольством населення, розбудовує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, але й має високий експортний потенціал, що дозволяє Україні ефективно інтегруватися у світові економічні структури, підвищуючи власну конкурентоспроможність. Однак

сучасний стан розвитку сільського господарства не відповідає його потенціалу. Це пояснюється кількома причинами, одна з яких – відсутність фінансової підтримки, в тому числі банківського кредитування.

Проблема кредитування аграрного сектора, особливо у в розрізі регіонів полягає в тому, що доступ до кредитів для аграріїв може бути нерівним у різних регіонах. Наприклад, в деяких регіонах банки можуть

¹Стаття надійшла до редакції: 12.05.2023

Received: 12 May 2023

бути менш зацікавлені у кредитуванні сільського господарства через низьку рентабельність цієї галузі, складні умови вирощування певних культур або високий ризик невиплати кредитів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження тематики кредитування сільського господарства, а також банківського кредитування аграрного сектору висвітлювалось у працях таких провідних українських вчених, як: О. О. Томіліна [7], Т. О. Журавльової [8], М. Я. Дем'яненко [6], О. Д. Вовчака [9], Ю. О. Лупенка [10]. Проте перспективи розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств, визначені в роботах цих науковців, потребують подальшого вивчення, поглиблення та адаптації до сучасних умов.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз тенденцій та умов розвитку банківського кредитування сільського господарства в Україні в розрізі регіонів.

Основні результати дослідження. У сучасних економічних умовах однією з передумов ефективного функціонування сільського господарства України є забезпечення його фінансовими ресурсами, у тому числі кредитними. Їх використання має сприяти забезпеченню потреб у необхідних матеріалах, технологіях, матеріально-технічному оснащенні, а головне – стимулювати розвиток економічно ефективних і конкурентоспроможних товаровиробників.

Прискорення кліматичних змін, зростання населення та зміна харчових уподобань, глобальна пандемія та воєнні конфлікти поставили під загрозу продовольчу безпеку та розвиток агропродовольчої галузі. За оцінками, до 2050 р. глобальний попит на продовольство у світі зросте на 70%, і для цього знадобляться щонайменше 80 мільярдів доларів щорічних інвестицій у всі ланцюжки створення вартості аграрної продукції. Більшість інвестицій має надходити з приватного сектору через обмежені державні

ресурси, великі масштаби механізації, кліматично розумних технологій, перероблення та агропродовольчої логістики. Менші за сумою інвестиції також потрібні для аграріїв та мікро-, малих і середніх агропідприємств, щоб підвищити свою продуктивність, одночасно зменшуючи вплив на навколишнє середовище та враховуючи кліматичні ризики.

Фінансові системи більшості країн, що розвиваються, погано підготовлені до фінансування переходу до стійкого сільського господарства та агропродовольчої промисловості. Банки, мікрофінансові організації та інвестори традиційно надають дуже обмежені ресурси для сектору. Портфелі сільськогосподарських кредитів та інвестицій наразі непропорційно низькі у порівнянні з часткою сільськогосподарського сектора у ВВП. Важливі виклики для фінансових ринків включають управління унікальними ризиками в сільському господарстві, високі транзакційні витрати при роботі з великою кількістю дрібних фермерських господарств, а також мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП) уздовж ланцюжків доданої вартості в сільському господарстві, обмежений попит на фінансування, відсутність досвіду фінансових установ в управлінні портфелями сільськогосподарських кредитів [5].

Початок повномасштабного вторгнення у 2022 р. припав на активну фазу посівної кампанії в Україні. Попри всі ризики воєнного часу, підприємства аграрного сектору продовжували працювати, зокрема, користуючись державними програмами пільгового кредитування. Лише за перший місяць воєнного стану банки видали 1 млрд грн аграріям. Загалом кредитування сільськогосподарського сектору за 2022 р. зросло вдвічі — до 118,9 млрд грн. Станом на березень 2023 р., позики аграріїв складають 15% (рис. 1) від загальної суми виданих кредитів у 801,4 млрд грн [2].

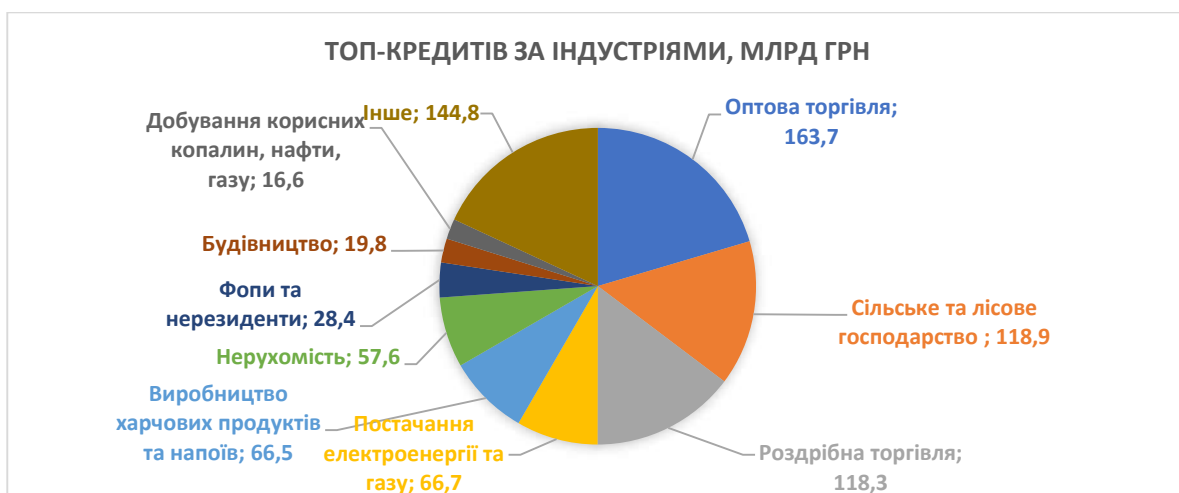

Рисунок 1 – Розподіл кредитів за індустріями

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [2]

За даними НБУ, залишки кредитів на рахунках банків станом на кінець лютого 2023 р. були 738,6 млрд грн, із яких 67,4% – кредити, надані в національній валюті, 32,6% – в іноземних валютах (табл. 1). З них 113,2 млрд грн (15,3%) – кредитні кошти, надані підприємствам сільського, лісового та рибного господарств.

Таблиця 1 Кредити нефінансовим організаціям, за видами економічної діяльності і строками погашення (залишки коштів на кінець лютого 2023 р.), млн грн

Види економічної діяльності	Усього	У тому числі за строками			У тому числі	
		до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років	національній валюті	іноземній валюті
Усього	738574,1	403332,7	237031,4	98209,9	497960,3	240613,8
Сільське, лісове та рибне господарство	113287,7	59071,0	49210,1	5006,6	87473,4	25814,3

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [1]

Найбільшу частину кредитних коштів залучили підприємства у м. Київ та Київській області (рис. 2) – 34894 млн грн.

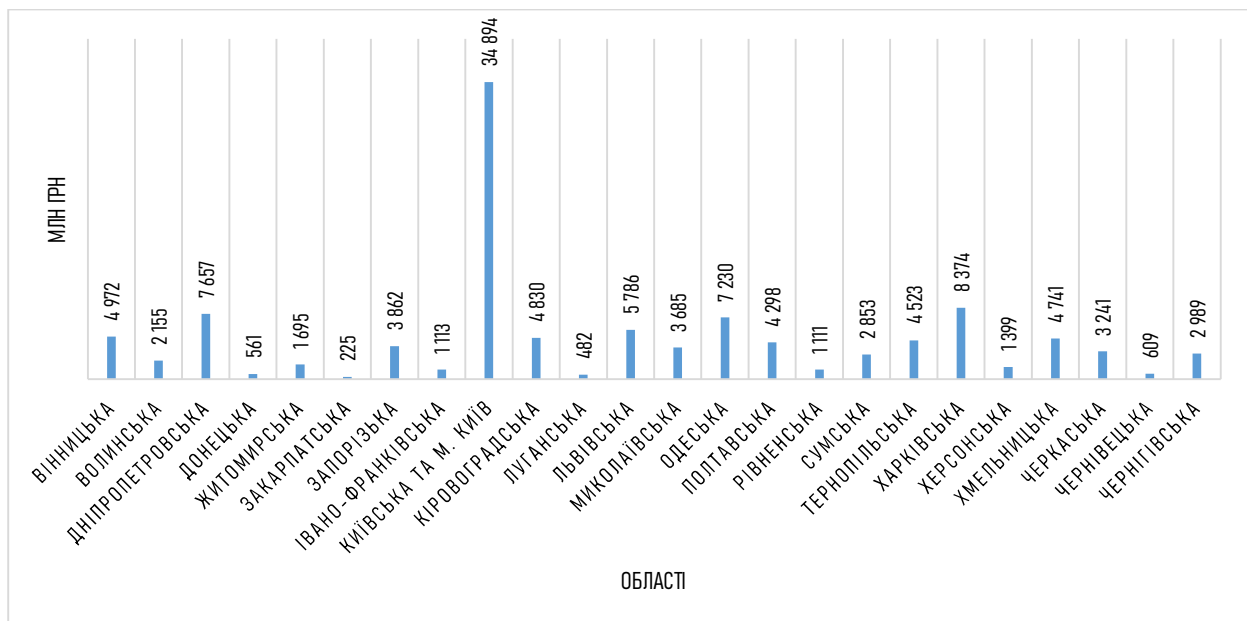

Рисунок 2 – Кредити, надані сільськогосподарським корпораціям у розрізі регіонів

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [1]

Найменшу частину коштів залучили підприємства Луганської, Донецької та Закарпатської областей – 482 млн грн, 561 млн грн та 225 млн грн, відповідно. Насамперед це пов'язано із тим, що території Луганської та Донецької областей окуповані або непридатні для ведення сільськогосподарської діяльності, а географічне розміщення території Закарпатської області має свої специфічні характеристики, що обмежує потенційні можливості нарощування виробництва сільськогосподарської продукції.

Довготривалим лідером з суми виданих позик підприємствам аграрного сектору залишається Райффайзен банк (табл. 2). На початок 2023 р. цей банк видав 23,5 млрд грн (20%) від загальної суми кредитів. У 2022 р. перші місця в рейтингу позичальників для сільськогосподарських підприємств займали такі державні банки, як: Ощадбанк (14 млрд грн – 12%) та Приват банк (12,8 млрд грн – 11% відповідно). Це пов'язано з тим, що обидва банки збільшили кредитування аграрного сектору у перший рік великої

війни – майже у 4 рази Приватбанк та у 2,6 разів – Ощадбанк.

Таблиця 2 Рейтинг банків, що кредитують аграрний сектор, млрд грн

Місце	Назва банку	Початок 2022 р.	Початок 2023 р.
1	Райффайзен Банк	19,5	23,5
2	Ощадбанк	5,3	14
3	ПриватБанк	3,5	12,8
4	Прокредит банк	10,5	10,6
5	ПУМБ	6	9,4
6	Креді Агріколь банк	7,7	9,2
7	Укресімбанк	2,7	6,7
8	Укргазбанк	2	6,7
9	ОТП банк	4,5	5,3
10	СЕНС БАНК	3,5	3,7

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [2]

Варто зазначити, що в джерелах фінансування діяльності великих агропромислових компаній саме банківське кредитування не завжди є головним джерелом. В останні роки в Україні банки зосереджують свою увагу на малі та середні агропідприємства. Адже певний період часу вони залишалися у так званому кредитному вакуумі.

Також пропозиції банків України з обслуговування та кредитування сільськогосподарських підприємств забезпечують попит на наявні програми платіжно-розрахункового характеру [3].

Кредитування аграрного сектору є надзвичайно важливим елементом для економіки країни. Сільське господарство є пріоритетною галуззю господарства для України, оскільки забезпечує людство необхідними продуктами харчування.

Кредитування дає змогу фермерам отримати необхідний капітал для придбання сівозмін, насіння, робочої сили та іншого обладнання, яке необхідно для виробництва. Також, кредитування допомагає фермерам забезпечити рівень життя для себе та своїх робітників, вкладати у сучасне обладнання та технології, що сприяє збільшенню виробництва та якості продукції.

Крім того, кредитування аграрного сектору є стратегічно важливим елементом розвитку сільськогосподарського сектору та збільшення експортної потужності країни. Фінансова підтримка допомагає підприємцям у забезпеченні стабільності виробництва та збільшенні його обсягу, що може стимулювати зростання внутрішнього попиту на продукцію та зменшення залежності від імпорту [4].

Для того, аби якомога більше представників малого та середнього аграрного бізнесу в усіх регіонах України мали можливість отримати кредит на потреби підприємства можна запропонувати наступне:

1. Розвиток фінансової інфраструктури: регіональні банки та інші фінансові установи повинні мати представництва у всіх регіонах країни, щоб

забезпечити легкий доступ до кредитів та інших фінансових послуг для сільських господарств.

2. Створення сприятливого фінансового клімату: на державному рівні можуть бути затвердженні стимули для банків для забезпечення видачі кредитів для розвитку аграрного сектору. Такі стимули можуть включати зниження податків та інших фінансових послуг для банків.

3. Розроблення спеціалізованих фінансових продуктів: банки можуть розробити спеціалізовані фінансові продукти призначенні для аграрного сектору.

4. Підвищення фінансової грамотності в аграрному секторі, проводячи безоплатні семінари та тренінги для аграріїв з питань фінансового менеджменту, ризик-менеджменту та ефективного використання кредитів.

5. Створення спеціальної програми підтримки для початківців в аграрному секторі, що передбачає надання додаткових грантів та пільгових кредитних умов.

6. Забезпечення швидкого та прозорого процесу затвердження та виділення кредитів для аграрного сектору, забезпечуючи високу якість обслуговування.

Висновки. Кредитування є одним з ефективних варіантів фінансування аграрних підприємств в розвинених країнах. Кредитування сільськогосподарських підприємств здійснюється переважно за короткостроковими контрактами, тобто залучені кошти спрямовуються на покриття сезонних витрат, забезпечення поточної господарської діяльності, наприклад, придбання паливно-мастильних матеріалів, добрив, насіння, засобів захисту рослин, ветеринарних препаратів та ін. інші. Довгострокове кредитування, спрямоване на забезпечення розвитку, модернізацію матеріально-технічної бази, технологічне оновлення, залишається на дуже низькому рівні. Отже, удосконалення кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників має відбуватися, насамперед, у

напрямі збільшення частки довгострокових кредитів та вироблення товарів з більшим вмістом доданої шляхом розробки нових кредитних інструментів і вартості; підвищення конкурентоспроможності як послуг. Це створить можливості для економії витрат; сільськогосподарських підприємств, так і галузі в покращення якості продукції, що випускається; цілому на національному та зовнішньому ринках.

Література:

1. Грошово-кредитна статистика НБУ. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 10.04.2023 р.).
2. Агрокредити. Аналітика. Опендатабот. URL : <https://opendatabot.ua/analytics/agrocredits-2022> (дата звернення: 10.04.2023 р.).
3. Поліщук Н. В. Кредитування сільського господарства як пріоритетна складова розвитку економіки України. *Національна економіка*. №6. 2017. С. 80-83.
4. Патыка N. I. Bank lending to agriculture in Ukraine. *Економіка АПК*, 2018, №2. С. 40-48.
5. Agriculture Finance & Agriculture Insurance. The world bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/agriculture-finance> дата звернення: 10.04.2023 р.).
6. Дем'яненко М. Я. Кредитний фактор сталого розвитку аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2014. № 11. С. 5–14.
7. Томілін О. О. Банківське кредитування аграрного сектору економіки в ринкових умовах господарювання. *Національна економіка. Інтелект XXI*. №3. 2020. С.112-116.
8. Журавльова Т. О. Банківське кредитування сільськогосподарських підприємств. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. № 23/2019. С. 35-41.
9. Вовчак О. Д. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики*. Вип. 3 (26). 2018. С. 30-37.
10. Лупенко Ю. О. Банківське кредитування аграрного сектору економіки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*, 2019. С. 196-207.

References:

1. Monetary and credit statistics of the NBU. Retrieved from : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> [in Ukr.].
2. Agricultural loans. Analytics. Opendatabot. Retrieved from : <https://opendatabot.ua/analytics/agrocredits-2022> [in Ukr.].
3. Polishchuk, N. V. (2017). Lending to agriculture as a priority component of the development of the economy of Ukraine. *Natsional'na ekonomika*. 6. 80-83 [in Ukr.].
4. Patyka, N. I. (2018). Bank lending to agriculture in Ukraine. *Ekonomika APK*, 2. 40-48 [in English].
5. Agriculture Finance & Agriculture Insurance. The world bank. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/agriculture-finance/> [in English].
6. Demyanenko, M. Ya. (2014). Credit factor of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine. *Ekonomika APK*. 11. 5-14 [in Ukr.].
7. Tomilin, O. O. (2020). Bank crediting of the agricultural sector of the economy in market conditions of management. *Natsional'na ekonomika. Intelpekt XXI*. 3. 112-116 [in Ukr.].
8. Zhuravlyova, T. O. (2019). Bank lending to agricultural enterprises. *Ekonomichna nauka. Investytsiyi : praktyka ta dosvid*. 23/2019. 35-41 [in Ukr.].
9. Vovchak, O. D. (2018). State and problems of the development of bank lending to agricultural enterprises of Ukraine. *Finansovo-kredytna diyal'nist' : problemy teorii ta praktyky*. 3 (26). 30-37 [in Ukr.].
10. Lupenko, Yu. O. (2019). Bank lending to the agrarian sector of the economy. *Ekonomichnyy visnyk NTUU «KPI»*. 196-207 [in Ukr.].

